

²³ Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – Т. 2. – 241. С. 26; Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

²⁴ Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические вопросы содержания понятия отягчающие обстоятельства в уголовном праве Украины.

Summary

The theoretical problem of the concept of aggravating factor content in the Criminal Law of Ukraine is studied in this article.

Отримано 15.05.2009

К. Б. МАРИСЮК

Костянтин Богданович Марисюк, кандидат юридичних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

МАЙНОВІ ПОКАРАННЯ НА КОРИСТЬ ПРИВАТНИХ ОСІБ (НА МАТЕРІАЛАХ РУСЬКОЇ ПРАВДИ)

За часів Київської Русі значного поширення набули так звані майнові покарання. З одного боку це можна пояснити фактичним відмиранням кривавої помсти в тогочасному суспільстві. З іншого, такого роду тенденції можуть бути пояснені і потягом владних верхів до централізації суспільства і держави, а також отримання максимальної вигоди від порушення встановлених у державі приписів.

Відтак, відповідно до Руської Правди грошові штрафи поділялись на кримінальні (йшли на користь князя – віра і продаж) та приватні (йшли на користь потерпілого – головщина та урок).

Саме питанням майнових покарань на користь приватних осіб, тобто головщині та уроку, й присвячено запропоноване дослідження.

Питанням кримінальних покарань за Руською Правдою присвячували свої напрацювання доволі багато науковців, наприклад, С. Юшков, Я. Падох, Н. Ланге, Т. Непомнящая та ін., однак вони окреслюють окреслені нашим дослідженням питання лише декількома короткими фразами, а то й просто констатують лише сам факт існування таких покарань. Спеціальних же напрацювань, які би стосувались виключно головщини та уроку, на сьогодні немає. Саме на заповнення існуючої прогалини в наукових напрацюваннях і спрямовано нашу наукову статтю.

Головщина. Як відомо, віра була штрафом, що стягувався князем. Одночасно зі стягненням віри, за словами С. Юшкова, родичі вбитого одержували від вбивці винагороду, що називалася головщиною¹.

Головщина, на думку С. Будзінського, була відшкодуванням родичам виключно за голову їх вбитого родича². Погоджується з цією думкою і Д. Струков³.

Це підтверджував і М. Дьяконов, який вважав, що «це є плата за голову вбитого, звідси головщина, а вбивця – головник»⁴.

Відмінність головщини від віри, на думку С. Будзінського⁵, наступна:

© К. Б. Марисюк, 2009

1. Віри сплачувались і стягувались з самих громад, з самої верви і лише дика віра сплачувалась іноді самим злочинцем, якщо «він не вкладався в неї», тобто не допомагав раніше громаді в оплаті дикої віри за інших злочинців-членів громади. Головщина ж сплачувалась у всіх випадках самим головником – винним у вчиненні злочину: «а головництво самому головнику платити», пише Правда (ст. 4 Списку Троїцького).

2. Віри йшли або на користь князя, або на користь громади. Головщина ж сплачувалась родичам вбитого, які позбавились свого права кривавої помсти.

3. Віра за своєю кількістю розподілялась на три розряди: на просту (40 гривень), подвійну (80 гривень) і половинну (20 гривень). Кількість головщини була більш різноманітною. Максимум головщини – 80 гривень (ст. 10 Списку Троїцького), мінімум – 5 гривень (ст. 11, 13 Списку Троїцького).

Вторить йому і Т. Непомнящая⁶.

Проте варто зазначити, що Руська Правда жодного разу прямо не вказує розміру головщини⁷. Про це говорив і Я. Падох, який зазначав, що висота головщини неясна⁸. Можливі виключно припущення. Розглянемо лише деякі з них.

Б. Романов, посилаючись на статтю 20 (27) Списку Троїцького про каліцтво («Аче ли утнеть, руку и отпадеть рука или усхнеть или нога, или оно или не утнеть, то полу-вирье 20 гривен, а тому за век 10 гривен»), згідно якої приватна винагорода сплачувалась в половинному розмірі штрафу, що йде князеві (напіввіра – 20 гривень), думає, що й головщина при повній вірі стягувалася в тій же пропорції⁹.

Більшість дослідників однак, посилаючись на пізніші пам'ятки, наприклад, на договори з німцями, вважають, що головщина стягувалася в тім же розмірі, що й віра¹⁰. Про це, наприклад, веде мову І. Ісаєв¹¹, В. Гончаренко¹², А. Курц¹³ та ін.

М. Владімірській-Буданов вважав, що розмір головщини не визначався законом, лише при каліченні призначається відшкодування в половину кримінального штрафу (10 гривень, ст. 22 Карамзінського списку)¹⁴.

Доволі оригінально тумачить питання розмірів досліджуваного покарання В. Сергєєвіч. Він зазначає, що розмір головщини за ст. 4 Троїцького списку, у якій йдеться про цей вид покарання, не вказано. Але вислів «головщина» за походженням може наближатись до вислову «за голову». В ст. 2 зазначається: «аще не будет кто мстя, то 40 гривен за голову». Зазначена плата за голову, вважає зазначений автор, і є головщиною. Таким чином головщина дорівнює вірі¹⁵. Про плату за голову, як вважав В. Сергєєвіч, йдеться не лише у Руській Правді, а й у деяких інших правових пам'ятках, наприклад, у договорі Новгороду з німцями 1189 р. і у Мстислав-Смоленському договорі¹⁶.

Ще по-іншому пояснює підхід до визначення розмірів головщини І. Терлюк, який твердить, що розмір досліджуваного покарання і не мав закріплюватись на законодавчому рівні, оскільки останній встановлювався виключно за домовленістю сторін¹⁷. Це перекується з позицією О. Гавриленка, який зазначає, що розміри головщини не були визначені наперед, і, очевидно, встановлювались за згодою сторін¹⁸.

Приватна винагорода, яка стягувалася у порядку головщини, в жодному випадку не поширювалася на общину, але завжди сплачувалась самим винним. Винятком з цього правила був лише єдиний – це той, коли винним був раб чи холоп – тоді цей вид покарання сплачувався його власником.

Урок. Для початку спробуємо з'ясувати, а що ж собою являло покарання, назване Руською Правдою уроком. Не зважаючи на достатньо велику кількість розробок у цьому напрямку, позиції навіть у такому, здавалось би зрозумілому питанні, є далеко не однозначними. Безспірним можна вважати лише те, що урок являв собою приватну грошову компенсацію, яка стягувалася за вчинення злочину.

Першою проблемою, яка нами бачиться при вивченні покарання у виді уроку, є те, на користь кого стягувалось це покарання. Більшість дослідників вважають, що такого роду компенсацію отримував виключно потерпілий від злочину. Такої думки дотримувались, наприклад, О. Гавриленко¹⁹, В. Гончаренко²⁰, П. Захарченко²¹, Д. Струков²², А. Сухарев²³, С. Юшков²⁴ та ін.

Дещо по іншому підходять до цього питання автори «Краткого словаря историко-правовых терминов». Загалом погоджуючись з перерахованими вище дослідниками,

²³ Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – Т. 2. – 241. С. 26; Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

²⁴ Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические вопросы содержания понятия отягчающие обстоятельства в уголовном праве Украины.

Summary

The theoretical problem of the concept of aggravating factor content in the Criminal Law of Ukraine is studied in this article.

Отримано 15.05.2009

К. Б. МАРИСЮК

Костянтин Богданович Марисюк, кандидат юридичних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

МАЙНОВІ ПОКАРАННЯ НА КОРИСТЬ ПРИВАТНИХ ОСІБ (НА МАТЕРІАЛАХ РУСЬКОЇ ПРАВДИ)

За часів Київської Русі значного поширення набули так звані майнові покарання. З одного боку це можна пояснити фактичним відмиранням кривавої помсти в тогочасному суспільстві. З іншого, такого роду тенденції можуть бути пояснені і потягом владних верхів до централізації суспільства і держави, а також отримання максимальної вигоди від порушення встановлених у державі приписів.

Відтак, відповідно до Руської Правди грошові штрафи поділялись на кримінальні (йшли на користь князя – віра і продаж) та приватні (йшли на користь потерпілого – головщина та урок).

Саме питанням майнових покарань на користь приватних осіб, тобто головщині та уроку, й присвячено запропоноване дослідження.

Питанням кримінальних покарань за Руською Правдою присвячували свої напрацювання доволі багато науковців, наприклад, С. Юшков, Я. Падох, Н. Ланге, Т. Непомнящая та ін., однак вони окреслюють окреслені нашим дослідженням питання лише декількома короткими фразами, а то й просто констатують лише сам факт існування таких покарань. Спеціальних же напрацювань, які би стосувались виключно головщини та уроку, на сьогодні немає. Саме на заповнення існуючої прогалини в наукових напрацюваннях і спрямовано нашу наукову статтю.

Головщина. Як відомо, віра була штрафом, що стягувався князем. Одночасно зі стягненням віри, за словами С. Юшкова, родичі вбитого одержували від вбивці винагороду, що називалася головщиною¹.

Головщина, на думку С. Будзінського, була відшкодуванням родичам виключно за голову їх вбитого родича². Погоджується з цією думкою і Д. Струков³.

Це підтверджував і М. Дьяконов, який вважав, що «це є плата за голову вбитого, звідси головщина, а вбивця – головник»⁴.

Відмінність головщини від віри, на думку С. Будзінського⁵, наступна:

© К. Б. Марисюк, 2009

1. Віри сплачувались і стягувались з самих громад, з самої верви і лише дика віра сплачувалась іноді самим злочинцем, якщо «він не вкладався в неї», тобто не допомагав раніше громаді в оплаті дикої віри за інших злочинців-членів громади. Головщина ж сплачувалась у всіх випадках самим головником – винним у вчиненні злочину: «а головництво самому головнику платити», пише Правда (ст. 4 Списку Троїцького).

2. Віри йшли або на користь князя, або на користь громади. Головщина ж сплачувалась родичам вбитого, які позбавились свого права кривавої помсти.

3. Віра за своєю кількістю розподілялась на три розряди: на просту (40 гривень), подвійну (80 гривень) і половинну (20 гривень). Кількість головщини була більш різноманітною. Максимум головщини – 80 гривень (ст. 10 Списку Троїцького), мінімум – 5 гривень (ст. 11, 13 Списку Троїцького).

Вторить йому і Т. Непомнящая⁶.

Проте варто зазначити, що Руська Правда жодного разу прямо не вказує розміру головщини⁷. Про це говорив і Я. Падох, який зазначав, що висота головщини неясна⁸. Можливі виключно припущення. Розглянемо лише деякі з них.

Б. Романов, посилаючись на статтю 20 (27) Списку Троїцького про каліцтво («Аче ли утнеть, руку и отпадеть рука или усхнеть или нога, или оно или не утнеть, то полу-вирье 20 гривен, а тому за век 10 гривен»), згідно якої приватна винагорода сплачувалась в половинному розмірі штрафу, що йде князеві (напіввіра – 20 гривень), думає, що й головщина при повній вірі стягувалася в тій же пропорції⁹.

Більшість дослідників однак, посилаючись на пізніші пам'ятки, наприклад, на договори з німцями, вважають, що головщина стягувалася в тім же розмірі, що й віра¹⁰. Про це, наприклад, веде мову І. Ісаєв¹¹, В. Гончаренко¹², А. Курц¹³ та ін.

М. Владімирській-Буданов вважав, що розмір головщини не визначався законом, лише при каліченні призначається відшкодування в половину кримінального штрафу (10 гривень, ст. 22 Карамзінського списку)¹⁴.

Доволі оригінально тумачить питання розмірів досліджуваного покарання В. Сергєєвіч. Він зазначає, що розмір головщини за ст. 4 Троїцького списку, у якій йдеться про цей вид покарання, не вказано. Але вислів «головщина» за походженням може наближатись до вислову «за голову». В ст. 2 зазначається: «аще не будет кто мстя, то 40 гривен за голову». Зазначена плата за голову, вважає зазначений автор, і є головщиною. Таким чином головщина дорівнює вірі¹⁵. Про плату за голову, як вважав В. Сергєєвіч, йдеться не лише у Руській Правді, а й у деяких інших правових пам'ятках, наприклад, у договорі Новгороду з німцями 1189 р. і у Мстислав-Смоленському договорі¹⁶.

Ще по-іншому пояснює підхід до визначення розмірів головщини І. Терлюк, який твердить, що розмір досліджуваного покарання і не мав закріплюватись на законодавчому рівні, оскільки останній встановлювався виключно за домовленістю сторін¹⁷. Це перекується з позицією О. Гавриленка, який зазначає, що розміри головщини не були визначені наперед, і, очевидно, встановлювались за згодою сторін¹⁸.

Приватна винагорода, яка стягувалася у порядку головщини, в жодному випадку не поширювалася на общину, але завжди сплачувалась самим винним. Винятком з цього правила був лише єдиний – це той, коли винним був раб чи холоп – тоді цей вид покарання сплачувався його власником.

Урок. Для початку спробуємо з'ясувати, а що ж собою являло покарання, назване Руською Правдою уроком. Не зважаючи на достатньо велику кількість розробок у цьому напрямку, позиції навіть у такому, здавалось би зрозумілому питанні, є далеко не однозначними. Безспірним можна вважати лише те, що урок являв собою приватну грошову компенсацію, яка стягувалася за вчинення злочину.

Першою проблемою, яка нами бачиться при вивченні покарання у виді уроку, є те, на користь кого стягувалось це покарання. Більшість дослідників вважають, що такого роду компенсацію отримував виключно потерпілий від злочину. Такої думки дотримувались, наприклад, О. Гавриленко¹⁹, В. Гончаренко²⁰, П. Захарченко²¹, Д. Струков²², А. Сухарев²³, С. Юшков²⁴ та ін.

Дещо по іншому підходять до цього питання автори «Краткого словаря историко-правовых терминов». Загалом погоджуючись з перерахованими вище дослідниками,

²³ Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – Т. 2. – 241. С. 26; Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

²⁴ Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. – М.: Госюриздат, 1950. – 319 с.

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические вопросы содержания понятия отягчающие обстоятельства в уголовном праве Украины.

Summary

The theoretical problem of the concept of aggravating factor content in the Criminal Law of Ukraine is studied in this article.

Отримано 15.05.2009

К. Б. МАРИСЮК

Костянтин Богданович Марисюк, кандидат юридичних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

МАЙНОВІ ПОКАРАННЯ НА КОРИСТЬ ПРИВАТНИХ ОСІБ (НА МАТЕРІАЛАХ РУСЬКОЇ ПРАВДИ)

За часів Київської Русі значного поширення набули так звані майнові покарання. З одного боку це можна пояснити фактичним відмиранням кривавої помсти в тогочасному суспільстві. З іншого, такого роду тенденції можуть бути пояснені і потягом владних верхів до централізації суспільства і держави, а також отримання максимальної вигоди від порушення встановлених у державі приписів.

Відтак, відповідно до Руської Правди грошові штрафи поділялись на кримінальні (йшли на користь князя – віра і продаж) та приватні (йшли на користь потерпілого – головщина та урок).

Саме питанням майнових покарань на користь приватних осіб, тобто головщині та уроку, й присвячено запропоноване дослідження.

Питанням кримінальних покарань за Руською Правдою присвячували свої напрацювання доволі багато науковців, наприклад, С. Юшков, Я. Падох, Н. Ланге, Т. Непомнящая та ін., однак вони окреслюють окреслені нашим дослідженням питання лише декількома короткими фразами, а то й просто констатують лише сам факт існування таких покарань. Спеціальних же напрацювань, які би стосувались виключно головщини та уроку, на сьогодні немає. Саме на заповнення існуючої прогалини в наукових напрацюваннях і спрямовано нашу наукову статтю.

Головщина. Як відомо, віра була штрафом, що стягувався князем. Одночасно зі стягненням віри, за словами С. Юшкова, родичі вбитого одержували від вбивці винагороду, що називалася головщиною¹.

Головщина, на думку С. Будзінського, була відшкодуванням родичам виключно за голову їх вбитого родича². Погоджується з цією думкою і Д. Струков³.

Це підтверджував і М. Дьяконов, який вважав, що «це є плата за голову вбитого, звідси головщина, а вбивця – головник»⁴.

Відмінність головщини від віри, на думку С. Будзінського⁵, наступна:

© К. Б. Марисюк, 2009